

4 лютага ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылася ўрачыстая прэзентацыя Дзяржаўнага рэестра кніжных помнікаў Рэспублікі Беларусь. База дадзеных аб найкаштоўнейшых артэфактах кніжнай спадчыны краіны цяпер даступная ў Сеціве на партале Нацыянальнай бібліятэкі па адрасе kr.nlb.by. Дзякуючы ёй кожны ахвочы можа бліжэй пазнаёміцца з найболей выдатнымі беларускімі старадрукамі і рукапісамі альбо самастойна паўдзельнічаць у стварэнні іх максімальна поўнага спіса.

Антон РУДАК

Генеральны дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Раман Матульскі падкрэсліў, што ў пачатковай яму ўстанове тэма і іншыя новыя інфармацыйныя рэсурсы прэзентуюць ледзь не штотыдзень, але Дзяржаўны рэестр у іх шэрагу займае надзвычайнае месца — яго ацэнка можна лічыць галоўным з рэсурсаў такога кшталту, бо ў ім адлюстраваныя самыя каштоўныя кнігі, якія захоўваюцца ў нашай краіне.

Нацыянальная бібліятэка з моманту заснавання выдэ рэестр “Нацыянальная бібліяграфія”, які змяшчае ўсе выданні, што выходзяць у свет у Беларусі. Як правіла, у яго штогод трапляюць амаль 99 працэнтаў кнігі, якія выйшлі на працягу года, а апошні працэнт выданняў паступова ўключаецца пазней. Гэта надвычай высокі паказчык, які сведчыць як аб паспяховай рабоце супрацоўнікаў бібліятэкі, так і аб адказным стаўленні беларускіх выдаўцоў, якія супольна прыкладаюць усё намаганні, каб звесткі аб кніжнай спадчыне пастаянна збіраліся і аб’ядналіся.

Прытым адметна, што бібліятэкам краін-суседзяў у аналагічныя тэрміны ўдаецца сабраць інфармацыю максімум аб палове выданняў. Паступова наспела патрэба і ў рэестры, які ўлічваў бы найбольш каштоўныя кнігі і калекцыі, што захоўваюцца ў Беларусі.

АХОЎНЫ СТАТУС КНІГІ

Паводле Кодэкса аб культуры Рэспублікі Беларусь, кніжнымі помнікамі лічацца рукапісныя кнігі альбо друкаваныя выданні, якім нададзены статус гісторыка-культурнай каштоўнасці, або якія з’яўляюцца рэдкімі ці каштоўнымі дакументамі і маюць адметныя гістарычныя, навуковыя, мастацкія або іншыя вартасці. Задача Дзяржаўнага рэестра кніжных помнікаў Рэспублікі Беларусь — улічыць усе выданні такога кшталту, якія захоўваюцца ў бібліятэках, музеях, архівах, іншых дзяржаўных і прыватных установах. Рэестр мусіць таксама зрабіцца асновай для паўнацення Дзяржаўнага спісу гісторыка-ку-

льтурных каштоўнасцяў. Работа над стварэннем рэестра вялася на працягу дзесяцігоддзяў, а яе заключны этап ахопліваў апошнія чатыры гады. У ходзе гэтай дзейнасці была выпрацаваная нарматыўна-метадычная база, што дазволіла вызначыць, якія выданні можна аднесці да ліку кніжных по-

шлі ў Дзяржаўны рэестр кніжных помнікаў. Яна таксама выказала спадзяванне, што работа па напыненні рэестра будзе спрыяць наданню кніжным помнікам ахоўнага статусу.

ВІРТУАЛЬНАЕ ЗЛУЧЭННЕ КНІГАЗБОРАЎ

Кіраўнік рабочай групы па стварэнні рэестра, намеснік генеральнага дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі, дырэктар па навуковай рабоце і выдавецкай дзейнасці Аляксандр Суша адзначыў, што ў Беларусі існуюць музейныя ўстановы, у фондах якіх захоўваецца нават больш кніжных помнікаў,

невялікіх населеных пунктах — у якасці прыкладу можна згадаць Гудзевіцкі дзяржаўны літаратурна-краязнаўчы музей у Мас-тоўскім раёне Гродзенскай вобласці. Таму ідэя аб’яднання інфармацыі аб беларускіх старадруках на агульнанацыянальным узроўні наспявала даўно.

КРЫТЭРЫІ ЭТЫКІ ДА МЕСЦА ПАХОДЖАННЯ

Практыка захавання кніжных помнікаў на працягу гісторыі называлася істотна зменай у розныя эпохі. Некалі лічылася, што найлепей забяспечыць ахову кніжнай спадчыны можна толькі цэнтралізавана, сабраўшы ўсе

рактарыстыкаў, наяўнасці дэфектаў альбо памет і іншых асаблівасцяў знешняга выгляду, колішніх уладальнікаў і сучасным фондатымальніку ды месцы захавання. Такім чынам, прыводзіцца апісанне не выдання наогул, а індывідуальнага асобніка, таму, калі на захаванні ў бібліятэцы маюцца два ці больш экзэмпляраў той ці іншай каштоўнай кнігі, то ў рэестры будуць прыведзены запісы аб кожным з іх як самастойным кніжным помніку.

Таксама у кожным запісе ўтрымліваецца тэкстывае апісанне кнігі з інфармацыяй аб прычынах яе ўключэння ў рэестр, і некалькі ілюстрацый, якія

раўняюцца са старонкі асобных выданняў, улічаных у іх складзе.

Трэці ж раздзел рэестра, у сваю чаргу, распавядае аб фондазахавальніках, то-бок тых установах, дзе захоўваюцца кніжныя помнікі. Тут ужо створаныя профілі шасці абласных бібліятэк Беларусі, і іх супрацоўнікі могуць прыступаць да работ па ацэнцы заявак на ўключэнне кніжных помнікаў у Дзяржаўны рэестр, атрыманых ад іх уладальнікаў. У выніку на рэгіянальным узроўні можа быць дадзена першасная экспертная ацэнка патэнцыйных кандыдатаў на ўключэнне ў рэестр. Будучы створаны экспертныя групы з удзелам прадстаў-

Неабдымны рэсурс правадніка

Як напісаць “біяграфію” кніжнаму помніку

Кніжныя помнікі з фонду Нацыянальнай бібліятэкі.

мнікаў, а таксама было распрацавана праграмае забеспячэнне для стварэння электроннай базы рэестра.

У выніку на дадзены момант рэестр змяшчае інфармацыю больш чым пра тысячы кніжных помнікаў. На гэты момант рэсурс уключае толькі тыя кніжныя помнікі, якія захоўваюцца ў Нацыянальнай бібліятэцы, таму яго стваральнікі запрашаюць да супрацоўніцтва калег з іншых устаноў, каб працягваць напыненне базы звесткамі аб актуальным стане кніжнай спадчыны Беларусі. Аднай з галоўных задач рэестра мае быць не толькі ўлік кніжных помнікаў, але і забеспячэнне іх аховы і надзейнага захавання, а таксама высвятленне інфармацыі аб месцы знаходжання сёння выданняў такога кшталту за межамі краіны.

Намеснік начальніка ўпраўлення па ахове гісторыка-культурнай спадчыны, начальнік аддзела арганізацыі аховы і ўліку гісторыка-культурных каштоўнасцяў Міністэрства культуры Наталля Лапаціна ўдакладніла, што сёння статус гісторыка-культурнай каштоўнасці маюць каля двух дзясяткаў кнігі, якія ўвай-

каштоўныя кнігі ў адным месцы, у адміністрацыйным цэнтры краю ці сталіцы дзяржавы. Такім чынам мно-

гія беларускія кніжныя помнікі на працягу XIX стагоддзя былі вывезены ў Санкт-Пецярбург, дзе дзейнічала Імператарская публічная бібліятэка, альбо ў Віленскую публічную бібліятэку — і ў выніку, як вядома, гэта стала прычынай страты многіх каштоўных кнігі, якія так уж ніколі і не вярнуліся ў Беларусь.

Сёння такі падыход не знаходзіць падтрымкі, а адмыслоўцы прытрымліваюцца меркавання, што вывозіць кніжны помнік з месца яго паходжання ці першапачатковага захоўвання не надта этычна і немэтазгодна з пункту гледжання яго папулярнасці, бо менавіта на месцы найлепш раскрываецца яго патэнцыял. Важна заахвоіць уладальнікаў, каб яны ўсведмлялі значэнне помнікаў, якія знаходзяцца ў іх на захаванні, таму сёння вярта развіваць паўнаценны ўлік такіх кнігі на рэгіянальным узроўні.

ЖЫЦЦЯПІС КНІГІ

Дзяржаўны рэестр кніжных помнікаў дае шырокія магчымасці для вывучэння і напынення. Кожны з запісаў рэестра, прысвечаны таму ці іншаму кніжнаму помніку Беларусі, утрымлівае інфармацыю аб назве, аўтары, выдаўцы, часе і месцы выхаду кнігі, яе фізічных ха-

дазваляюць меркаваць аб выглядзе помніка. Для некаторых пазіцый рэестра даступны таксама поўныя тэксты кнігі. Пры працы з рэестрам карыстальнік мае магчымасць праводзіць сарціроўку помнікаў паводле даты альбо месца выдання, мовы тэксту, рабіць выбаркі па некалькіх крытэрыях. Вызначыць месцы захоўвання кніжных помнікаў у тым ці іншым рэгіёне магчыма таксама з дапамогай інтэрактыўнай карты.

УЛАДАЛЬНІКІ РАНЕЙШЫЯ І СЁННЯШНІЯ

Другі раздзел рэестра прысвечаны калекцыям, то-бок, кніжным помнікам, якія ўяўляюць каштоўнасць не толькі як адзінкавыя асобнікі, а як сукупнасць кніг, што складалася гістарычна і мае агульнае паходжанне. Асобныя дакументы, якія ўваходзяць у склад такіх калекцый, могуць нават не мець прыкметаў кніжнага помніка і не быць каштоўнымі самі па сабе, але іх значнасць вызначаецца ацэнкай прыналежнасцю да пэўнага гістарычнага кнігазбору, які мог належаць той ці іншай гістарычнай асобе альбо роду. Між іншага, прадстаўленая тут інфармацыя пра кнігі, друкаваныя Францыскам Скарынам, нявіжскія кніжныя зборы Радзівілаў, кніжныя калекцыі славурых беларусістаў Мікалая Янчука і Яўхіма Карскага, пра калекцыі інкунабулаў, лістовак, мініяцюрных выданняў, кнігі з аўтографамі. З запісаў рэестра, прысвечаных такім калекцыям, таксама можна пе-

“Эклезіаст”. Выданне Францыска Скарыны 1518 года. Фота з сайта kr.nlb.by

нікоў абласных бібліятэк, краязнаўчых музеяў, іншых устаноў, якія змогуць ацэньваць, ці мэтазгодна ўносіць тую ці іншую кнігу ў Дзяржаўны рэестр кніжных помнікаў на падставе крытэрыяў, прапісаных у метадычных дакументах, прадстаўленых на сайце.

Аднай з важных вартасцяў Дзяржаўнага рэестра кніжных помнікаў як электроннай базы звестак да мадэрнізацыі і канвертацыі, што дазволіць забяспечыць надзейную працу са змешчанай у базе інфармацыяй у будучыні. Рэестр прадугледжвае дэцэнтралізаваны збор звестак аб кніжнай спадчыне, што забяспечвае доступ да яе напынення шырокаму колу зацікаўленых асобаў і арганізацый. Пры наяўнасці экспертнай ацэнкі і верыфікацыі заявак на ўключэнне помнікаў, каштоўнасць рэестра ў тым, што магчымаць прыняць удзел у працы па яго напыненні маюць найперш самі захавальнікі. База прадугледжвае магчымасць працы на беларускай, рускай і англійскай мовах, існуе версія інтэрфейсу для людзей з абмежаванымі магчымасцямі зроку. Застаецца спадзявацца, што Дзяржаўны рэестр здолее заахвоіць усіх аматараў і наступныя кніжныя спадчыны бліжэй пазнаёміцца са светам кніжных помнікаў Беларусі.